

20. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : навч. посіб / Г. Г. Почепцов. — Київ : Знання, КОО, 2000. — 506 с.
21. Саппа М. М. До питання про становлення і розвитку паблік рилейшнз в Україні / М. М. Саппа // Український соціум. — 2006. — № 6 (17). — С. 55–61.
22. Сидельник Э. А. Этапы становления и развития паблік рилейшенз: социальные характеристики и значение / Э. А. Сидельник // Практика и перспективы развития партнерства в сфере высшей школы : материалы VIII Междунар. науч.-практ. семинара. — Донецк, 2007. — Т. 1. — С. 372–381.
23. Українська асоціація зі зв'язків з громадськістю [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.uarg.com.ua.
24. Українська ліга зі зв'язків з громадськістю [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.pg-liga.org.ua.

УДК 007:304:004.9

Литвин А. В.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету
України «КПІ»*

ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ПІД ЧАС ПОЛІТИЧНОГО КОНСАЛТИНГУ

Ситуація, що розгортається в наші дні, є переконливим доказом того, наскільки важливо людині, яка займає ключові позиції в керівництві країною, адекватно оцінювати ситуацію, реагувати на неї та приймати відповідальні рішення. Індивідуальні особливості публічної особи тісно пов'язані з її поведінкою. Саме це повинні усвідомити психологи-консультанти у своїй професійній діяльності, що має стати частиною політичного консалтингу.

Ключові слова: консультування, психологічна консультація, політик-клієнт, політичне консультування, консалтинг, психодіагностика, психокорекція, психотерапія, психологічний портрет політика.

Ми стали свідками того, наскільки політична ситуація у світі може залежати від адекватної поведінки однієї людини, її психічного стану, особливостей характеру та комплексів. Ціль означеного дослідження є визначення місця психологічного консультування під час політичного консалтингу. Постійні суспільні зміни вимагають нових підходів до політичного консультування,

яке передбачає в своїй структурі роботу психолога. Від професіоналізму консультантів різних сфер діяльності, їхньої принциповості, життєвих цінностей, світогляду може залежати ефективність діяльності політика як на сучасному етапі, так і у подальшому.

Комунікація українських політиків із суспільством має низку проблем: по-перше, це недостатнє урахування психологічного настрою громадськості; по-друге, невідповідність реального іміджу політика запитам цільової аудиторії; по-третє, низький рівень психологічної підготовки політика до взаємодії із представниками електорату. Звичайно, коло проблем не можна обмежити лише цими трьома зауваженнями, але саме вони, на наш погляд, є ключовими.

Питаннями психологічного консультування у політиці детально займалися Є. Єгорова-Гантман, Н. Козловська, частково А. Андреев, Р. Кочюнас. Значну увагу ефективності соціально-психологічного забезпечення політичної діяльності приділив російський науковець О. Жолобов.

В Україні особливості застосування технологій на різних етапах політичного іміджмейкінгу розглядали Н. Барна, М. Варій, С. Денисюк, Л. Кочубей, В. Кривошеїн, Н. Лікарчук, А. Митко, В. Терещук. Питання психологічного консультування як складової частини політичного процесу вивчали В. Гурієвська, С. Матвеев, М. Пірен, П. Фролов.

Існують різноманітні підходи до визначення терміну «консультування». Ми ж будемо послуговуватися тлумаченням, яке пропонує ліцензійна комісія Асоціації службовців і менеджерів США, що видає дозвіл на приватну практику: «Консультування — це сукупність процедур, спрямованих на допомогу людині у вирішенні проблем і прийнятті рішень відносно професійної кар'єри, шлюбу, сім'ї, удосконалення особистості та міжособистісних відносин» [4, с. 7].

Грунтовний аналіз понять «політичне консультування» та «політичний консалтинг» здійснено у роботах В. Гурієвської «Особливості та види процесу консультування у вищих органах влади» [2] та Н. Козловської «Психологическое политическое консультирование» [7].

Зокрема, Н. Козловська наголошує на тому, що, перш ніж визначити суть поняття «політичний консалтинг», необхідно визначити поняття «консалтинг» [7, с. 4]. Так, зазначає вона, в ілюстрованому енциклопедичному словнику «консалтинг» (англ. consulting) — діяльність фірм із надання консультаційних послуг підприємствам, організаціям, фізичним особам із широкого кола питань економіки і права (створення і реєстрація фірм, маркетингові дослідження, інновації, інвестиції тощо). Далі вона наголошує на тому, що в політичній сфері вживається термін «політичний консалтинг» як один із найбільш дієвих інструментів управління політичними структурами і процесами, формування

іміджу політичного лідера, партії чи руху, який базується на теоретичних знаннях політології, соціальної психології, менеджменту, іміджелогії, маркетингу та реклами.

Аналізуючи різні підходи науковців до поняття «політичне консультування», Н. Козловська стверджує, що під політичним консультуванням потрібно розуміти різновид професійної допомоги професіоналів-консультантів у вигляді порад, рекомендацій і консультацій політичним лідерам і державним діячам у вирішенні ними певних політичних завдань [7].

В. Гурієвська, розглядаючи ці ж поняття з точки зору державного управління та опираючись на погляди групи науковців О. Валевського, В. Ребкало (які зазначають, що час від часу фахівці різних суміжних галузей виступають у ролі політичних консультантів), порушує питання щодо визначення умов, за яких психологів, соціологів та інших фахівців можна вважати політичними консультантами [2, с. 4]. Дослідниця наголошує на тому, що їх можна розрізняти, виходячи із завдань та мети діяльності фахівця. Психолог, сферою досліджень якого є політика, може надавати консультації з політичної психології, а психолог, діяльність якого спрямована на допомогу особистості, може виступати у ролі індивідуального психологічного консультанта.

З точки зору З. Свирид складність визначення сутності політичного консультування полягає в неоднозначності терміна «консалтинг», що розглядається в межах співвідношення психологічного, управлінського та економічного аспектів [9].

Є. Сторова-Гантман до політичних консультантів відносить людей із академічного середовища, носіїв специфічних знань, у яких відсутні власні політичні амбіції [3, с. 203]. Водночас вона зосереджує свою увагу на тому, що політичне консультування може бути як «ззовні», так і «зсередини» і мати неформальний, формальний та змішаний характер. До неформального типу консультування авторка відносить поради політичному лідеру колег і друзів. На формальній основі його здійснюють декілька категорій людей. До першої категорії належать наукові працівники та викладачі ВНЗ, до другої — керівники і працівники центральних органів апаратів різних громадських організацій чи галузевих міністерств і відомств, третю категорію становлять зовнішні консультанти, а саме ті, для яких ця діяльність є основною і єдиною. Саме для цієї категорії, на думку дослідника, підходить визначення діяльності як професійної.

Отже, проаналізувавши погляди різних науковців щодо понять «психологічне консультування» та «політичний консалтинг», ми можемо зробити висновок, що вони тісно взаємопов'язані й успішна діяльність політика досить часто залежить від професіоналізму багатьох фахівців, психологів зокрема.

З точки зору психологічного консультування під час політичного консалтингу варто виокремити такі цілі:

- психодіагностика та психотерапія проблем клієнта;
- зміна поведінки політика відповідно до очікувань цільової аудиторії та ситуації;
- розвиток навичок подолання проблем, що можуть виникати під час політичної діяльності;
- напрацювання здатності до ефективного прийняття життєво важливих рішень;
- створення позитивного іміджу політика;
- підготовка до самопрезентації та роботи з аудиторією;
- дослідження психологічного портрета електорату.

Зазвичай коло роботи психолога з клієнтом-політиком не обмежується лише цими цілями, під час діяльності можуть виникати нові, які будуть потребувати швидкого їх досягнення.

Діагностика структури особистості політика неможлива без виявлення інтересів, потреб і мотивів, які є частиною соціальної структури особистості. На всіх етапах роботи з політиком психолог-консультант має постійно здійснювати психодіагностичні процедури, які будуть давати можливість відстежувати динаміку змін, що відбуваються як у політика, так і в його оточенні. Безумовно, найбільш інформативними є проєктивні методики, а всі інші методи діагностики можуть бути ефективними лише в ситуації повної довіри політика до психолога.

Варто зауважити, що не завжди політик усвідомлює важливість психодіагностичної, а згодом психокорекційної роботи, тому завданням психолога на початковому етапі є встановлення емпатії з клієнтом та відпрацювання наявних психологічних проблем. Досвід роботи свідчить, що політик не завжди хоче визнавати власні проблеми й часто їх соромиться та приховує. У цьому разі психолог має гарантувати конфіденційність інформації та мотивувати клієнта до вирішення особистих проблем чи подолання комплексів. Прорахувавши очікування цільової аудиторії та маючи певний портрет політика, якому б вона довіряла, важливо працювати з клієнтом у цьому напрямку.

Якою б професійною не була діяльність політичних психологів, іміджмейкерів та інших консультантів, приховати справжню суть людини та її вчинки практично не можливо. Це може бути лише ситуативно, тимчасово. Тому моральні цінності, принципи, світогляд мають бути реальними, а не штучно сформовані під очікування електорату.

Отже, психолог, працюючи з політиком, має визначити правдивість озвученої ним інформації з реально існуючою і вирішити можливість подальшої професійної взаємодії з цією особистістю.

Одним із науковців, який детально займався питаннями психологічного портретування політика, є російський науковець М. Рокитнянський. Він у дослідженні «Теория и методология психологического портретирования личности политика» робить акцент на тому, що в будь-якій країні, а в Росії особливо, практично всі значущі політичні явища здебільшого залежні, ніж незалежні від особистості [8]. Продовжуючи розвивати цю думку, автор наголошує на тому, що «з нашими багатовіковими традиціями авторитаризму особистість політичного керівника має особливе значення ще й тому, що у нас мало що реально залежить від політичних партій, парламенту, громадської думки та інших політичних і соціальних інститутів. Без знання психологічних якостей політичного діяча, особливостей його особистості, неможливо зрозуміти й адекватно описати закономірності його поведінки».

Останні події, що відбуваються в нашій країні і зумовлені діями верхівки влади Росії, є підтвердженням умовиводів науковця. І таку поведінку досить складно аналізувати з точки зору психології, хоча, думається, що у подальшому науковці обов'язково повернуться до її аналізу.

Отже, політична діяльність передбачає постійну стресову ситуацію і психолог має володіти психотехнологіями, спрямованими на саморегуляцію емоційного стану політика-клієнта, подолання психологічних криз, врегулювання його самопочуття.

Кожна людина по-різному реагує на стресові ситуації. Із наукового аналізу психологічних портретів, що здійснила К. Люльчак у дисертаційному дослідженні «Политико-психологический анализ личностей лидеров «оранжевой революции Виктора Ющенко и Юлии Тимошенко» [5, с. 119] зрозуміло, що стрес для Ю. Тимошенко — це потужний стимул, який дозволяє розкрити її лідерський потенціал. Її самовпевненість, ораторський талент емоційно пригнічують опонентів і окриляють прихильників. Кризова обстановка є для неї перевагою саме завдяки високій стресостійкості та домінантності. Водночас В. Ющенко у стресовій ситуації розгублюється. Уповільнена реакція, невпевненість у собі не дозволяли В. Ющенко одночасно контролювати ситуацію, відповідати на випадки супротивників і дотримуватися логіки виступу.

Отже, психолог-консультант обов'язково повинен враховувати індивідуальні особливості клієнта, його поведінку в різноманітних ситуаціях з метою її передбачення та прогнозування.

По-перше, що психологічне консультування повинно посідати вагоме місце під час здійснення політичного консалтингу; по-друге, психолог, спираючись

на власний досвід, світогляд, життєві цінності, може визначити можливість подальшої взаємодії з клієнтом-політиком; по-третє, у професійній діяльності психолог має опиратися на комплекс психодіагностичних та психотерапевтичних методик, які передбачають подолання особистих проблем клієнта.

Література:

1. *Гурієвська В. М.* Історичні передумови становлення психологічного консультування в контексті психології управління / В. М. Гурієвська. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07gvmkpu.htm>.
2. *Гурієвська В. М.* Особливості та види процесу консультування у вищих органах влади / В. М. Гурієвська. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.academy.gov.ua/ej/ej7/doc_pdf/gurievaska.pdf
3. *Егорова-Гантман, Е.* Политическое консультирование / Е. Егорова-Гантман, И. Минтусов. — М. : Центр политического консультирования «Никола М», 1999. — 471 с.
4. *Кочюнас, Р.* Основы психологического консультирования : пер с лит. / Р. Кочюнас. — М. : Академический Проект, 1999. — 240 с.
5. *Лютьчак, Е. Р.* Политико-психологический анализ личностей лидеров «оранжевой революции» Виктора Ющенко и Юлии Тимошенко : дис. ... канд. полит. наук : спец. 19.00.12 — политическая психология. — М., 2010. — 186 с.
6. *Ольшанский, Д. В.* Политический консалтинг / Д. В. Ольшанский, В. Ф. Пеньков. — СПб. : Питер, 2005. — 448 с.
7. *Психология политического консультирования* : [учеб. пособие] / [автор-сост. Н. В. Козловская]. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2010. — 228 с.
8. *Ракитнянский, Н. М.* Теория и методология психологического портретирования личности политика : дис. ... д-ра психол. наук : спец. 19.00.12 — политическая психология. — М. : РГБ, 2005. — (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).
9. *Свирид З.* Витоки, сутність та основні підходи до визначення політичного консультування на сучасному етапі / З. Свирид. — [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38121/10Svyryd.pdf?sequence>.

What is happening now is a convincing proof that individuals holding important positions in government have to be able to assess the situation, respond to it and make crucial decisions in an adequate way. Personal features are closely related to a person's behavior. This should be clearly realized by consulting psychologists as their professional activity is an important component of political consulting.

Keywords: counseling, psychological counseling, client politician, political consulting, consulting, psychological diagnostics, correction, psychotherapy, psychological portrait of the politician.